

WWW.UNILIB.RS

Излази сваке недеље
на читавом табаку.

Дописи пишу се уред-
ништву, а претплата и
огласи А. Пајевићу у Н. Сад.

ГЛАС НАРОДА.

Цена је листу:
на годину 3 фор.
на осам месеци . . . 2 "
на четир месеца . . . 1 "
за Србију годишње 4 "

ЛИСТ ЗА НАРОДНЕ СТВАРИ, ПРИВРЕДУ, ПОУКУ И ЗАБАВУ.

ЗА ОГЛАСЕ ПЛАЋА СЕ 5 НОВЧ. ОД СВАКЕ ВРСТЕ И 30 НОВЧ. ЗА ЖИГ СВАКИ ПУТ. ЦЕНЕ СУ ЗНАТНО НИЖЕ ЗА ОНЕ
ОГЛАСЕ, КОЈИ ШТО ЧЕШЋЕ ИЛИ У ШТО ВЕЋЕМ ОБИМУ ИЗЛАЗЕ У ОВОМ ЛИСТУ.

ДОСИТИЈЕ ОБРАДОВИЋ.

рођен 1739. у Чакову; умро 1811. у Београду.

(Свршетак.)

Из Смирне врати се Доситије у Мореју, у Нав-
плеон, с другом својим Максимом Ларисиотским;
пређу у Патру и сувим стигну у стародревну ва-
рош Коринт. Одавде опет у Патру те морем пра-
тиће Доситије свога реченог пријатеља у Тесалију.
У Светих-Четрдесет спрам острва Корфа, нађе се
случајно и позна с неки Арбанаси из Хормова и
кад га позову, он жељан да види што више света
и народа, оде с њима и остане дуже времена, у-
чећи језик арбанашки и обучавајући децу арба-
нашку. Из Хормова врати се у Корф, где за го-
дину дана у тадашњих тамо учитеља Андрије
Петрицопола и поца Хрисанта — у првога слу-
шаше тумачење списанија јелинских, старинских
књижевника, у другога учаше латински језик и
слушаше како овај разјашњује опет списанија ла-
тинских, старинских списатеља.

Кад му у том понестане новаца, што како с
почетка рекосмо, учитељујући у Далмацији, заштедио
и собом понео беше, науми опет натраг тамо. Преко
Млетака стигне у Задар, па у село Плавно, где буде
годину дана учитељ, придикујући уз то о празни-
цих у црквама; исто тако проведе годину дана у
Задру као проповедник речи божије, па онда преко
Трста оде у Беч. Пуних шест година дана проведе
у Бечу — учећи и учећи се. Научи ту француски
и латински; у учитеља латинског језика слушаше
и науке логику и метафизикку, то јест: фи-
лозофију по тадашњем адету. Седме године стане
учити и немачки.

Запитаће нас можда ко од наших читалаца: како
да Доситије није дотле већ и тај језик научно био,
и како је могао у Бечу и живити без немачког је-
зика? . . . Ми му на то питање велимо: као год
некад у нас што је тада сваки „отмени или ви-
соко учени Србин“ гинуо већма за туђим језиком
нег за својим драгим и красним српским народ-
ним — тако вам је то онда било и у Немаца, па
нарочито у Бечлија; иоле побоља кућа немачка

радије је којекако штрбецала француски, него-
л својим рођеним језиком. А Доситије се и онако
слабо бавио по немачким кућама, већ по грчких
и српских, где је такођер био француски и та-
лијански језик у милости.

Елем, седме године оставиће Доситије Беч. Срп-
ски митрополит Вићентије Јовановић Видак, баве-
ћи се у Бечу, прими га лепо и понуди да иде у
Модру, да му синовце учи француски и талијан-
ски за годину дана. Митрополит му обећа за то, да ће
га после заједно са своји синовци послати, да ну-
тују по Немачкој. Кад Доситије чује за Немачку —
прими понуду „обештао би се, вели, служити му
не годину или две, но толико колико је патријарх
Јаков за прекрасну Рахиљу Лавану тасту своме
служио.“

Након године дана допратиће Доситије поме-
нуте ученике своје, синовце митрополитове у Кар-
ловце, те ће за тим „после двадесет година отсут-
ствија“ отићи у Банат да обиђе мило место свога
рођења: да види, кога још буде од својих, из де-
тинства милих и драгих у животу застао — оде
у своје мило Чаково. „Упутим се, пише он, управо
к родитељском дому, пред којим нађем у глибокој
старости стрица мојега Грују, познамо се и поцје-
лујемо. Кћи стричева, коју сам при сиси оставио,
она сад домаћица и са сином великачким. Питам
за једнога комшију чичу Мијаила, нема га, давно
се преставио! за другога с друге стране чичу Ла-
зу, и он такођер! Децу у неко време, и моје врст-
нике поизналазим прве у вароши, једне са си-
новима на женидбу, а друге с кћерима на удају.
Дечица којима сам бабиње чувао и по том у на-
руче носио, сад су оци и матере. Ето ти га, по-
мислим у себи: иди сад те се калуђери пак ћешти
ти бити човек на свету! Ал хоће паметно момче
да се посвети и да твори чудеса по Срему!“ . . .

Доситију се не исклони жеља да тада види Не-
мачке. Тамо буде немира те га митрополит оправи

са синови своји за сат у Цркви. А треће год-
не не оуджа митрополит своје вѣчи, и кат у том
умре, оне Јосифе у Црци, ту се позна с русим
архимандритом Варламом, и с киме пропутује Ва-
рламанску, учехи га тагајански. Из Ливорна пяти
му исти архимандрит пут до острва Хиоса, одеуа,
пе носе Јосифе отпутувати у Цариград. У Ва-
рламанску, те вам он с јединим прелатом
римским, који тамо робуе хришћанско отупљиваше
и ослобађаше, отпутује у Папац, где се узнана с
честитим римским владиком Леоном Ђином — с
потомим својим великим уоборобом. Из Папаца оне
у лат и буге учить сину бојара Тодора Валге, о-
туд а осеени упити се у Липецу (Лажини) — у Ва-
рно жезену Немачку. У Хали упише се на великој
тамо школи (универзитету) у глумачко филозофиче,
Речени владика Ђика препоручи му свога синовица,
којела тамо послао беше с ђаконом Герасимом на
најсе, да на нх наз и поучава их. Из Хале
врати се с кима оне у Липецу, где на универзитет-
у тамошњем стане глумити физик.

У Липецкој је још и тада била штампарија сло-
ви бирски, те Јосифе, што је оудана жено,
стане писати књиге и на свет изавати. Године
1783, напише и штампана свој животописе под киме-
ном: *Живот и прикљученија Амитрија Обрадо-*
вица нареченога у канџерству Јосифија, њим
истим списат и издат. "Друге године по том
"Савете *Заравато разума.*" И оу то доба на Јо-
сифи своје провече Јосифе вез свој, књиге пи-
нути и свој забатањени народ просвешћујути.

Које својом заштеном, које лепим жаром оу-
вратиле Бике упити се Јосифе преко Фракарта
на Мајни и Штраубурга — и оне у Цариз, из Па-
риза у Лондон — у Ингеру. У Камбреји путем
оде на пров на главу архиепископу Фенелону,
пису знамените књиге Пегемаха. Као свуда та-
ко и у Ингерској, у Лондону, намери се Јосифе
на честите куде и стече у њима пријатеља и до-
бротвора. У куду *Мистер-Џона Лива* научи он за
три месеца јана поубо ингерски, а пријатељством
Јостора метинине Форајна узнана се с књиге-
вномшу ингерском. И Јосифе забележи што-но
реч, заглти слови имена ових честитих Ингеза и
поводине првота, и оверовечи их у својих јединих
књижевних.

Из Лондона преко Хамбурга, Хановера и Брунсвики
врати се Јосифе нарат у Липецу, где затече ни-
ско главног руског генерала, Србина Борича (родом
Вечерчаннина), у ком овај разбурга за-н, и жели
да му јави где се нахои. Отпише му и науми за-
тим поћи и сам у походе генералу Боричу у
Штег (у Русији); али не бугући при јовољном

прошеку, оне у вѣчи, и почне оне давати лекције,
да заслужа новаца те да исплати штампара у Лип-
ецкој, ком још дугуоваше до 200 фор. —

Јосифе, онаки докољуб с онаком женом да
свој народ просвети: с првом књигом, српски
написаном . . . на ни штампаријски трошак да
мога пошрити!

Но, ова наша епископа нехотот, на жалост, није
још ни јанае попустила: колико и колико и јан
данањши књижевника дугују штампаријама, штамп-
арима своја дела свом народу на хасну! . . . Књига
је епископа у нас и јан јанае ко на оумет. Овамо ни-
чимо се својом књижевномшу и ради емо је јан-
превити, а овамо многи књижевници пати и кудури
јо за бога са — наше нехотости, немарина; а
праштајте, поштовани читаоци, јулу Јосифе, јулу
. . . у мал насенеоудеде у писану оком на сасвим
дугу страну, како и сами виците, гудуни и жалову!

Ученици Јосифеви, Трипорије Марворкорјатое
и Тома Папазогу, чим разберу за неволу му,
понууде се и плати јулу штампарски. — Из вѣча оне
у походе у Русију у Штег поменутом Србину гене-
ралу Боричу, где му беше обећано да ће се основати
штампарија, те да књиге своје штампана. Кат по-
сташе шест месеци јазман тамо за тим почека, вра-
ти се оне у Липецу и на свет изав првакни књи-
виче, с различних језика на славно срп-
ски језик преведен год. 1788. . . "Књизи овој Јо-
сифи својој "Амача писма," у којима наставља свој
да и своја "Амача писма," у којима наставља свој
животописе, за тим збере и у вѣчу наштампана год.
1793, у јазманској тамо српској штампарији Сте-

вана Новаконича — јавну збирку, или као
што сам назва "Собраније разних наравоучителних
вештај (ствари) в полазу и јувеселеније . . ."
у којој књизи уметне неколико лених слика, у же-
лику разних. У Млетцима (у Венецији) наштампана
год. 1803, своју филозофичку, коју назва "Страна или
философија наравоучителна по систем и П.
професора Совани . . ."

У том год јано, те наче зора оу слободје је-
домкратију, јетном делу народа српскога. Кара-Ђорђе
јидже народ и ослободи Србију. Јосифе језа до-
чека ту срећу српску — пређе у Београд и стане
радити вѣчу и јетом око просвете српске. Кара-
Ђорђе постави га за попечителја (министра)
просвете. И као Србин прии у том чину и до-
стојану, срећа га јонаде те јовеча и отвори прву
велику школу у Београду, где се међу јучени-
ци прии најде Вук Караџић, потоња јостојна
оудмена Јосифевица.

Ту у Београду — оу Косова првој епископској сло-
бодној престоници, у срећ јунака за јрст часни и

слободу, у сред ослабеле слободе српске и славе умре Доситије дне 28. марта 1811. И ако веле: да се човек у сретне броји тек кад умре — Доситије је сретан био и за живота: дочекао и видео за чим су за толико векова толико великих људи гинули и узаман желели да виде — дочекао је и видео слободу народа свога српскога, у најлепшем жеку а с најлепшим надама у скорашњу будућност!

Доситијеве кости леже с десне стране крај великих са запада врата београдске саборне цркве*) где се на зиду „олупана“ (— српска нехатност? не, него) плоча казује ти да је то гроб великог српског учитеља и просветитеља Доситија Обрадовића. На тој плочи олупаној изрезане стоје Доситијеве речи: „**Овде леже његове српске кости, он је љубио свој род, вечна му памет!**“

Доситије није за живота сва своја дела књижевна на свет издао — све је чекао да се у

*) Хоће-ли честитим Србљем Шапчаном поћи за руком — да прилога зберу у народу да Доситијеве кости пренесу и по жељи некад његовој сахране крај чесме хајдук-Вељкове у Топчидеру крај Београда — идемо да видимо . . . Па хоће-л се по том и браћи Срби Лозничани угледати на Шапчане, да из туђинства пренесу кости свога великога земљака Вука Стев. Караџића, и сахране га онде на оној хумци на поглед Јадру и Тришићу, где је Вук за живота желио да по смрти сахрањен буде и те идемо да видимо. . .
Писан.

Београду дигне српска штампарија, па да отуд просине свету ново видело среће и просвете. Књиге његове, и те што осташе након њега у рукопису, и оне већ штампане, издавали су после на свет двојица, тројица Србаља, и леп новац отуд стекли ал се не сећали, из захвале да поставе Доситију бар иоле смерног обележја, место споменика чело гроба му! . . .

Ал — шта ће бесамртном Доситију спомен од камена, што време једе и затире — кад је он сам себи за живота подигао вековечан спомен у народу своме.

Успенска слава Доситијева у Чакову год. 1868. светло је сведочанство свету, да тај спомен живи у срцих целокупног народа српскога. Јест трудбу и рад његов око просвете српске најбоље оценио је, цени, и цениће, док је Српства, народ српски. Доситије стекао је себи места крај великог претходника свога, светитеља и просветитеља Саве Немањића. —

Што је бесамртни Доситије из детинства и младости своје желио — учинио је и постигао: народ свој је просветио и посветио се — не постом и лажинобожношћу, него књигом и науком, трудбом и радом око просвете, виделом и истином.

У Новом Саду, у очи Павлова дне, 1874.

А. Сандић.

ЗАБЛУДЕ И ПРАЗНОВЕРИЦЕ У НАШИМ ПОСЛОВИЦАМА.

Од Ђорђа Мандровића, пароха пештанског.

(Наставак.)

Кугољ је до суваче, а од суваче је брашно.
Кугољ је да боме од суваче брашно, али само не увек, јер каткад је отров, који нам здравље може порушити, а то је онда, кад га је много у житу, по што у њему отровних честица има. Тако кад је год. 1756. у Немачкој кугољ здраво родио, неки су од њега бивали као пијани, неки су дрктали, неки у беснило надали, а неки и напрасно умирали. Зарад здравља дакле „ваља кугољ из корена да ишчупамо.“ То ваља да учинимо с тога, што се чисто жито много боље плаћа, него жито, које кугоља има.

Светац прође у један дан.

Да ли се слављење Бога и његових угодника на извесне дане ограничава, као што се у наведеној пословици тврди, на то питање нека нам одговори свети отац Јован Златоуст. Он вели: „Хришћани не треба само један једини дан као празник да светкују, савколики живот ваља да им буде празник, јер апостол вели: „За то да празнујемо

не у староме квасцу, ни у квасцу пакости и лукавства, но у пресном хлебу чистоће и истине.“ Ми не треба да стојимо код кивота и златног олтара, ми, које је Господ свеколиког бића за своје обиталиште створио и који се увек у молитви с њиме саобраћамо. — На што дакле недеља онеме, који непрестани празник светкује, који по вољи божјој живи? Светкујмо дакле непрестани празник и ништа рђаво немојмо чинити; јер то је прави празник.“

Но кад ћемо увек за целог века празновати, да када ћемо радити? запитаће можда који поштовани читалац. Одговора на то питање налазимо у овим речма нашег Спаситеља: „Отац мој до сад чини, па и ја чиним“, а то ће рећи: Отац мој брине се, да сунце и месец сијају, да извори и реке теку, да киша пада; он увек, непрестано ради и недељом и празником, па тако и ја хоћу и у радене и празничне дане да радим. Ето нам наших узора! Угледајмо се на Бога и на нашег

Спаситеља! Молимо им се и славио их добрим делима увек, али боје и радимо увек или бар онда немојмо зазирати од овог и оног дана, кад нам ваља свршавати какве послове, који одлагања не трпе и од којих нам наш годишњи ужитак зависи.

Да се Бог не љути на људе, који из невоље и у недељу раде, но да им се на против радује, томе нас уче наши стари, томе нас учи једна наша народна песма. Са њене поуке и лепоте не могу срцу одолети, а да је овде од речи до речи не наведем. Та ми на жалост и тако одвећ ретко читамо наше народне песме, то наше бесцен-благо, коме се и Инглези и Французи и Немци и други образовани народи диве. Та песма овако гласи:

„Рано рани ђаконе Стеване,
У недељу пређе јарка сунца,
Пређе сунца и пре литургије.
Он не иде у бијелу цркву,
Већ он иде у то поље равно,
Те он сеје белицу пшеницу.
Ал' ето ти два путника стара,
Божју су му помоћ називали:
„Божја помоћ ђаконе Стеване“!
А он њима лепше одговара:
„До Бог добро, два путника стара“!
Ал' беседе два путника стара:
„Бога теби, ђаконе Стеване!
Која теби велика невоља,
Те си тако рано уранио,
У недељу пређе јарког сунца
Пређе сунца и пре литургије,
Па ти сејеш белицу пшеницу?
Или си се јунак помамио,
Или си се данас потурчио,
Часног крста под ноге згазио,
Часног крста и часног закона,
И своју си веру изгубио,
Те си тако рано уранио.
У недељу пређе јарког сунца,
Пређе сунца и пре литургије
Па ти сејеш белицу пшеницу“?
Ал' беседи ђаконе Стеване:
„О Бога вам два стара путника!
Кад питате! право да вам кажем:
Та нисам се јунак помамио,
Нити сам се данас потурчио,
Нит' сам своју веру изгубио,
Нит' сам крста под ноге згазио,
Већ је мени велика невоља;
За шт' ја храним у мојему двору
Девет немо, друго девет слепо,
То ја храним с мојом верном љубом,
И Бог ће ми грехе опростити.“
Ал' беседе два путника стара:
„Хајдемо те ђаконовом двору,
Да видимо ђаконову љубу.
Што нам ради ђаконова љуба.“
Отшеташе ђаконовом двору.
Ал' је љуба рано уранила,
У недељу пређе јарког сунца,
Пређе сунца и пре литургије,

Она чини белицу пшеницу:
Божју су јој помоћ називали:
„Божја помоћ ђаконова љубо!“
Она њима лепше одговара:
„До Бог добро, два стара путника!“
Ал' беседе два стара путника:
„Бога теби ђаконова љубо!
Која теби велика невоља,
Те си тако рано уранила,
Уранила у свету недељу
Пређе сунца и пре литургије
Те ти чиниш белицу пшеницу?
Или си се млада помамила,
Или си се данас потурчила
И своју си веру изгубила,
Часног крста под ноге згазила,
Часног крста и часног закона?“
Ал' беседи ђаконова љуба:
„О Бога вам два путника стара!
Кад питате, право да вам кажем:
Та нисам се млада помамила,
Нити сам се данас потурчила,
Нит' сам своју веру изгубила,
Нит' сам крста под ноге згазила,
Часног крста и часног закона,
Већ је мени велика невоља;
За шт' ја храним у мојему двору,
Девет немо, друго девет слепо,
То ја храним с мојим господаром;
И Бог ће ми грехе опростити.“
Ал' беседе два путника стара:
„О Бога ти, ђаконова љубо!
Дај ти нама твоје мушко чедо,
Мушко чедо из колевке златне,
Да закољем' твоје мушко чедо
И од чеда крви да уграбим'
Да пошкрошим' твоје беле дворе;
Што је немо, проговориће ти,
Што је слепо, све ће прогледати.“
Али мисли ђаконова љуба,
Она мисли мисли свакојаке,
Док је млада на једно смислила,
Па им даде чедо из колевке,
И заклаше чедо пренејако,
И од чеда крви уграбише,
Пошкропише по белој двору:
Што је немо, проговорило је,
Што је слепо, све је прогледало.
Дигосе се два стара путника,
И одоше с Богом путовати.
Осврће се ђаконова љуба:
„Мили Боже! на свем теби хвала!
Где дођоше два стара путника,
Заклаше ми чедо у колевки,
И од чеда крви уграбише,
Пошкропише моје беле дворе;
Што је немо, проговорило је,
Што је слепо, све је прогледало,
Ево чедо, седи у колевки
И игра се јабуком од злата.“
Проговара чедо из колевке:
„Слатка мајко! моја слатка храно!
Оно нису два путника стара,
Већ су оно два Божја анђела.“

Место дакле да је Бог Ђакона Стевана и љубу му каштиговао, што су из невоље у недељу радили, он их је на против, као што наши стари веле, за то наградио. А кад је то тако, је ли онда паметно, што многи наши људи у сред највеће ватре, т. ј. у сред жетве, возидбе и вршидбе скрете руке и бадавадишу на Павлов дан, о Проконију, летњем св. Арханђелу, св. Илији, што светкују Манду Мандалину, Огњену Марију, Трнову Петку и Пантелију? Никад више и никад журније радње, него јула месеца и наши људи никад више светаца не славе, него баш тог месеца!

Али, приговориће когод, има толико и толико примера, да су су се на дан светог Илије, Пантелије или Огњене Марије једном возачу осовине и точкови запалили, а другоме да је гром у кола ударио!

Догађа се да боме и то, али најмање за то, што се свеци на раднике гњева. Да они никога за то не каштигују, то смо већ видели из наведене песме о Ђакону Стевану, а то можемо увидети и из ове:

Хвала Богу, хвала јединоме!
Где ми Власи жању у недељу!
Над њима се три облака вију.
Један облак громовит Илија,
Други облак огњена Марија,
Трећи облак свети Пантелија.
Проговара свети Пантелија:
„Удри громом, громовит Илија,
Удри огњем, огњена Марија,
А ја ветром, свети Пантелија!“
Ал' говори огњена Марија:

„Немој громом, громовит Илија
Немој ветром, свети Пантелија.
Ни ја огњем, огњена Марија,
Јер Власима Турци не верују,
А пшеница тежатка не чека.“

Е па што су се осовине и точкови запалили? Запалили су се с тог, што нису намазани били. Мажи ти кола чешће, па буди уверен, да се неће више запалити. Та какво је чудо, кад се два дрвета једно о друго тару, па се запале? Онда би чудо било, кад се не би запалила.

Гром да боме више пута хоће и у кола да удари. Но да ли он само у недељне и свечане дане у кола удара? Не удара ли он на против и у радене дане, у свако време? За што ове случајеве заборављамо, а само прве бележимо?

Из тог се научимо, да, кад гром у празничне дане у кола удари, то не бива за то, што се свети Илија на возаче срди. Та не удара ли гром најрадије и највише у храмове божје? И хоћемо ли рећи, да се Бог на своје храмове гњеви?

Са свим су дакле други узроци, што гром у извесне ствари удара. То је што не веле, природни закон, да кад муња на земљу полети, увек гледи да свој пут скрати и за то у веће предмете пре удара него у мање. Кад се дакле кола храном натоварена на путу нађу и гром где на близу пукне, онда је са свим природно, да гром удари у кола, као у највећи предмет, који се онде десио и у томе може само онај каштигу Вожју назирати, коме су природни закони непознати.

Ш Е Ћ Е Р.

Која кућа не употребљује шећер? У млеку, у кави, у једу, у пићу, у свему томе употребљује се шећер. Он је већ постао тако рећи свакидашњом потребом. Ни која, па ни сиромашнија домаћица не може бити без шећера.

Но има много домаћица, које не знају, од чега се и како се прави шећер. Многи мисле, да се шећер прави од костију, али се варају. Кости се истина употребљују при прављењу шећера, али се он од њих не прави. На што кости при прављењу шећера служе, то ћемо ниже у овом чланку казати, а сада ћемо по немачком једном писцу да српску домаћицу поучимо, од чега се добија шећер, како се прави, и који је шећер добар, а који није?

Од чега се дакле добија шећер?

Шећер се обично добија из репе, или из шећерне треке. Овај последњи пре се више трошио, али сада се све више употребљује шећер, који се добија из шећерне репе. — У Јевропи се прави годишње својих 8 милијуна центи шећера из репе.

У Немачкој су источно-пруске, шлеске и саске шећерне фабрике најбоље, а у Аустрији чешке. У Француској су на северу најбоље шећерне фабрике.

Шећер се може правити из обичне и беле репе, из велике француске репе, из жуте, из сибирске репе, али најбоља је за то права, шећерна или шлеска репа. У њој има 10 до 12 постотака (у 100 фуната репе 10 до 12 фуната) шећера. Она се може сејати у слабој, шупљикастој земљи, и она се сече док је још малена, чим почне у ширину расти. Доста је требало времена, докле су се људи извештили, да из репе добију што више шећера.

Па како се прави шећер од репе?

Ево овако. Репа се исече на ситно, исцеди се и добије се сиво-црн сок, који се брзо прерађује, јер иначе га ваздух уквари. Тај сок усне се у бакарне тавице, које се врелом паром угреју. Белачевина, која се налази у соку, усири се. У сок се тада усне гашени креч, меша се, кува се полагаано, не дуго, тако да побели као бело вино. Сада се

процеди, угреје и креч онај, који се у њему још налази, испари се тако, да на сто фуната сока 90 фуната воде у пару оде, а 10 фуната шећера остане. Сада се овај шећер, по што је још нечист, чисти. Узму се кости, спале се тако, да од њих постане угљен, овај се помеша са соком шећерним; тада се сок тај опет испарава дотле, докле се не почне згушњавати, докле се не почне правити шећер. Ово бива у судовима, у којима је ваздух разређен, јер у оваком ваздуху свака течност лакше се кува. Када би се овај сок као обично кувао, онда не би шећер могао кристалисати т. ј. у кристале, у зрнење се преобратити. Када је сок већ дакле скуван, када се почео у зрнење претварати, па када се почне хладити, изгледа као нека каша, замешен песак или крис, и метне се у калупе, који изгледају као обичне главе шећера. Фабрике по највише праве овај зрнасти, необрађени, сирови шећер, и шаљу га даље у чистионице или рафинерије. Неке фабрике овај шећер и не шаљу у чистионице, него га одмах продају. Тај се шећер обично зове мелис, и трговци га обично продају под именом очишћеног рафинованог шећера.

Но да још потаже опишемо како се праве шећерне главе. Калупи, главе начине се од лима и излазе у шиљак. На овом шиљку има мала рупа. Ови се калупи окрену наопако, тако да рупа доле дође. У обичан, мали калуп може да стане 30 фуната сока. Из овог калупа изађе 18 фуната шећера. Има и већих калупа, у које стане 60, има их, у које 120 фуната шећерна сока стане. Рупица на врху калупа запуши се платном, и тај се напуњени калуп у топлој соби дотле на миру остави, докле се сок не охлади и докле се шећер не кристалише, не стврдне. Онда се доле отвори рупица, испеди се накупљени талог (сируп, некмез) у судове или у цеви. Али ипак још овога талога остане у шећеру и он се мора ишчистити. Па како то бива? Узме се ножем шећер из калупа, начини се од њега течна каша, па се усне опет у калуп. Но доле на врху калупа остане још талога, због чега је тамо

шећер жути. Пре су врх главе одбијали а сад имају справу, којом тај талог исецају. За тим се глава шећера уздигне и тако намести, да врх горе дође, да се последњи остаци талога по целом шећеру разиђу, те да се са свим изгуби жутина, која је била на врху.

У фабрикама прави се разлика међу првим другим и трећим продуктом (производом.) Први шећер је најчистији. Талог, који од овог отиче, има у себи осим нечистоте, много шећера, за то се он још испарује дотле, докле се, кад туриш што у њега, па на поље повучеш, не почну конци повлачити. То је онда други шећер. Иза овог остане још талога, из којег се на исти начин добије трећи шећер. Други шећер није чист као први, а трећи није као други. Талог, који остане после трећег шећера и који се зове меласа, врло је леп, тамно-мрк је, али се ипак од њега добија још и четврти, најлошији шећер.

Талог, који и после овог шећера остане, не може се јести, него се од њега пече ракија или се употребљује као ђубре; али неки фабриканти су у последње време покушали, да га чисте, и толико су успели, да се сада може јести.

Рафиновањем (чишћењем) шећера удаљава се из њега талог и прах, који се налази особито у ситном, прашњавом шећеру. Тога ради истопа се шећер у врелој води (узме се на 100 фуната шећера 30 фуната воде), угреје се у бакарним, паром угрејаним тавицама, и помеша се са истученим угљеном од костију. Тада се узме мало јагњеће, телеће или говеће крви и помеша се са тим соком. Крв се ова почне сирити прикупљајући у се прах и угљен. Али течност ова не сме врети, него се греје само дотле, докле се крв не усири. Када се крв већ усирила, онда се течност греје, докле не проври. Сада се она уједно опени. Ова је течност, по што се још процеди, прилично бистра, али се још чисти угљеном од костију, после се кува и прави од ње прах или главе шећерне.

КАКО ТРЕБА ПОСТУПАТИ СА МЛАТИЛОМ,

за време вршидбе.

Млатило као и свака друга справа може само онда дуго трајати, кад се чисто и у реду држи. Што год је која справа састављенија, то се лакше може и обаталити; ту дакле треба и више пазити, да буде увек чиста.

Ево како треба поступати са млатилом при вршењу хране.

Назупчена колеса морају се што чешће чистити

од оног коломаза, што се направи из олаја и прашине, јер ако се на то не пази, онда се тога толико набије између зубаца, да се баш опажа тешкоћа кретања и шта више лако се могу и зупци изокрњивати. Она места, где се осовине врте, ваља марљиво надгледати и увек на то пазити, да су довољно намазана. Но пре, него се лева олај на осовине, треба се осведочити, да нису можда оне

WWW.UNILIB.RS

рунице прашином загушене, кроз које се олај лије на осовине.

Што год се осовине брже врте, то се морају чешће мазати. Тако осовине од бубња, које се најбрже врте, треба по неколико пута на дан залити, док је за остале и три четири пута довољно.

Опрезност изискује, да се чешће разгледају све оне чести млатила, које се врте и тару, да се није која угрејала. Кад се то догоди, ваља машину одмах зауставити и почекати, док се не охлади и ако је за мазање, тек онда је намазати.

Пре него се млатило крене, треба се свакад уверити, да ли ће моћи слободно радити; да није која осовина превећ причвршћена, јер би се тиме отештавало тегљење и губила снага у залуд; или да не лежи превећ лабаво у своме туљку, што би опет поводило лупање и трошење осовине.

Никада не треба пре отпочети рад — улагати снопље — док бубањ не дође у своју највећу брзину. Исто тако не треба у први мах по много у машину трнати. Из почетка по мање, а кад се осведочимо, да је све у своме реду, онда ваља праву меру улагати.

Кад се млатило заустави, не сме у њему сламе заостајати.

Кад год се млатило заустави, увек треба погледати, како стоји у њему бубањ, да се на име није одмакао или примакао ка гумну т. ј. оном саставном делу млатила, с којим вади бубањ из класа зрно, јер од тога зависи добар и рђав рад. Ако је онај простор између бубња и тога тако званог гумна превећ сужен, онда ће се позлеђавати зрно, ако ли је прешироко, онда ће остати зрно у класу.

Што год је ситнија храна, што се врћи има, то ваља и бубањ да на ближе гумну стоји.

Да се увериш, да ли млатило добро ради, треба час по час погледати зрно и сламу.

Што се тиче количине рада, треба знати, да то зависи много од тога, како се снопље у мла-

тило улаже. Вешт улагалац урадиће много, а да не умори теглеће марве, док ће на против невешт улагалац преко мере заморити марву, а овамо ни у половицу од онога не ће урадити.

За тај посао иште се вешт радник, који ће само тај посао обављати.

При улагању мора се сноп раширити по оној дасци пре, него се пушта у млатило и то тако, како ће бубањ целом дужином радити. Обилније се сме улагати онда, кад се бубањ брже врти. На против, ако се бубањ спорије окреће, мора се помање у млатило улагати.

Кад се овако ради, ићи ће посао брже и савршеније, а не ће се ни теглећа марва толико заморити.

Добар улагалац вреди много и улагање не сме се свакоме раднику поверити.

Што се тиче витла и хватања марве у њ, треба знати, да ју је увек боље ухватити на две противне стране, него ли на исту у поредо, јер јој је тако увек лакше теглити.

У витлу се не сме марва никада на пречац заустављати, јер се заукани витао још и онда нагло врти, кад животиња престане већ вући, те се могу на тај начин зупци окрњити или теглећој животињи ноге озледити. Исто тако не сме се ни нагло покретати, јер се и тако могу зупци на колеси забаталити.

Најбоље је, кад се витао руком покрене, па тек онда животиња ушне.

Теглећа животиња треба да се држи у правилном ходу — у једнаком кораку.

Зупце треба и овде у реду и чистоти држати и по чешће олајем мазати.

Не треба мислити, да се овим прегледањем губи време, јер се на против дангуби онда, кад се то не чини.

„Не дангуби косац са брушења, него са небрушења“, вели земљорадничка пословица. Тако је и код млатила.

Л И С Т А К.

РАЗЛИЧНОСТИ.

(Јевтин громоноша!) Громоноша зове се она справа, која носи гром по жици, па га однесе у земљу. Зову је неки и громбраном за то, што као брани од громава. Један Француз из Лозане, у Швајцарској, предлаже, да се тај громоноша овако направи: да се узму две дугачке мотке, да се метну на ватру тако, да озго изгору, те да се по њима ухвати угљена кора. На оба краја се заошиље, и на једном од тих крајева да се укуца ексер. Овај крај дође горе а доњи утврди се у земљу тако, да чврсто стоји. На овај доњи крај наслони се којекакво старо, непотребно гвожђе, али тако,

да је ово гвожђе добро утврђено. Ово гвожђе одведе електричну струју (мушевину, муњу) из мотке у земљу. А нагореле мотке за то се узимају, јер лако спроводе електричну струју, а јевтиније су од гвожђа и метала, од којих се обично праве громоноше. . .

(Немојмо јести слаткише!) Из Италије и из Прага, из Чешке доносе првени и жути шећер, те га продају у дућанима и иначе. Тај шећер, ти слаткиши су отровни и било је случајева, да су се они који су их кушали, отровали. Немојмо дакле јести те слаткише! . . .

(Пролетњи лек за коње!) У Саској, Инглеској и у северној Француској дају коњима у пролеће да једу млада чка-

ља, које ови ма да је бодљикав радо једу, јер у њему особито у корену, има много шећера, те с тога им врло прија. Кад се таког младог чкаља коњима по више даде онда их овај отвори, ишчисти их, те им у једно послужи као медикамент, као нека пролетна лекарија! . . .

КЊИЖЕВНА БЕЛЕШКА.

* Повесница народа српског од настаријих времена до пронасти на Косову. За децу српску приредиа Никола Ћ Вукићевић. У Панчеву 1874. Стоји 20 нов. а. вр. Књига је подељена у 15. приповедака, испрличаних лепим и разумљивим језиком. О чему се прича у њима, моћи ће читаоци видети, кад им испишемо сам садржај тих приповедака. Ево га: 1. Срби и Словени. 2. Срби под управом својих жупана. 3. Владимир краљ српски. 4. Краљ Војислав и Војисављевићи. 5. Стеван Немања. 6. Стеван првовенчани. 7. Свети Сава просветитељ. 8. Краљеви Радослав, Радосав и Урошвелики. 9. Краљ Драгутин. 10. Краљ Милутин. 11. Краљ Стеван Дечански. 12. Стеван Душан силни цар српски. 13. Цар Урош, последњи Немањић. 14. Кнез Лазар последњи цар српски. 15. Последице Косовске битке. Осим тога додан је уз књигу још и: „Преглед знатних догађаја у старијој повесници српској“ према годинама, у којима се што догодило. Књига ова, оваква, као што је, удешена је не само за децу, као што се у наслову каже, него може уједно послужити и као лепа и поучна читанка за народ. Желети би било, да нам писац овако лепо напише и повесницу доцнијих догађаја, од Косова до наших дана.

СЕЂАЈМО СЕ НАШЕГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉА

ДОСИТИЈА.

Народни учитељ свеколиког српства, **Доситије Обрадовић**, који живи у срцу сваког Србина, оставио је жељу, да се сахрани у кошутњаку код хајдучке чесме — на та жеља нашег великог учитеља оста и дан данас неостварена. Ретко да који од нас и зна да је у Београду сахрањен код саборне цркве, али није се томе чудити, кад знамо да му је надгробна плоча тако излупана и избочијана да му се ни име не може да прочита.

Да се та жеља нашег великог учитеља оствари не изкују се велике жртве, јер његова душа никад није тражила колосалне споменике — довољно је само преместити кости његове на речено место и ставити обичан мраморни стуб, како би сваки знао где леже кости великог Србина.

У то уме скупили су се грађани шабачки у читаоницу и решили, да се предузме скупљане новчаних прилога на ту цел, а уједно да се позову преко листова српских и

све читаонице

те да такве прилоге скупљају. Нема сумње да ће се српство оваком красно делу радо одазвати.

У Шапцу, 12. јуна 1874.

Одбор за то одређен.

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

КЊИЖАРА БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА У ПАНЧЕВУ

ПРЕПОРУЧУЈЕ

ПОВОДОМ ДОЛАЗЕЊИХ ШКОЛСКИХ ИСПИТА

ЗА ПОКЛОНЕ ДЕЦИ

ВАЉАНЕ КЊИГЕ: ПРИПОВЕТКЕ, ПЕСМЕ И ПОУЧНА ПОПУЛАРНА ДЕЛА ЋИРИЦИОМ И ЛАТИНИЦОМ, ГЛОБУСЕ МАШЕ И АТЛАСЕ ЗЕМЉОПИСНЕ И ПРИРОДОСЛОВНЕ.

Молимо школске одборе, управе и остале власти, да нам или тачно означе према нашим списковима књиге, или да нам назначе своту која им на ту цел на расположењу стоји и под деце, како би им у првом случају захтеване, у другом од нас изабране књиге **одмах**, без оклевања послати могли. — Уз наручбину молимо да се придода капара; остатак наплаћујемо унаточ.

1—2

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Са овим бројем истиче претплата свима оним претплатницима „Гласа Народа“, а који су се претплатили на пола године. С тога ваља да понове претплату, ако желе и даље држати лист, јер без тога обуставићемо шиљање листа.

Цена је од 1. јула до краја године 1 ф. 50. нов. за Аустро-Угарску, а за Србију због двоструке наплате поштарине стоји лист на $\frac{1}{2}$ год. 2 фор. у сребру.

За Србију прима претплату једино књижара В. Валожина у Београду.

У Новом Саду 29. јуна 1874.

Админ. „Гласа Народа.“

О Г Л А С.

ЗА УКВАРУ (КНЛУ)

нема боље помоћи осим мојих потнасача који су најбоље врте. Наручбине се шиљу уз нахнаме по пошти, али ваља и поручити с које је стране фалер, спуштали се доле, и меру око тела.

Фине рукавице, само 1. фор. 10. нов. пар и то само на то једно за добро припознато место код

Аугуста Циглера,

лебарска улица у Новом Саду.

2—4